

Ը Ն Տ Ա Ն Ի Ք

ՀԱՆՐԷՍ ԿԻՍԱՄՍԵԱՅ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԵՒ ԱՅԼ ՊԻՏԱՆԻ ԳԻՏԵԼԵԱՅ

Ա. ՏԱՐԻ

1 ՅՈՒՆԻՍԻՐ 1884

ԹԻԻ 8

1884

Ամսօրը՝ Հրաժեշտն ընդունելէ յետոյ՝ ԸՆՏԱՆԻՔ խնդագին կը շնորհաւորէ իւր ազնիւ ընթերցողները և ընթերցողահիները՝ որոնք պատուեցին իրենց խորախուսանօք իւր տեւակին մէջ նորօրինակ հրատարակութիւն մը։ Որչափ ալ իւր առաջագրած նպատակաց հաւատարիմ, այլ դեռ իւր սկզբնաբայութիւն մէջ՝ այնչափ պատուաւոր և օգտաւոր անձանց գովեստներն ընդունեց թէ գրաւոր և թէ բանիւ, որք պահ մը զինք շփոթեցուցին։ այդ գրուածքի ոչ թէ վարձատրելու համար էին իւր ջանքեր, զի անոր էին դեռ այնքիկ, այլ աւելի քաջալերելու զինք իւր կոչման մէջ։

Այդ սիրոյ և համակրանաց զգացումները շնորհակալութեամբ ընդունելէ վերջ՝ կը փութանք ակնարկ մը նետել մեր հանգիսի ուղղութեան վրայ, և աւելի՛ աոյն գեղեցիկ առթիւ նուէր մըը։

Ներու համար կը փափաքինք յաւելում մը ընել մեր Ընտանիքի նպատակաց վրայ։ մեր ծրագիրը բարեփոխել։ Յայտնի է գրագիտաց ոմանց՝ թէ միշտ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ հատուածներ և ընտիր գրութիւններ ասկէ առաջ կը մերժէինք, այնու զի մեր նպատակէն դուրս էին այդ գրուածաց հրատարակութիւնք, սակայն մոտմեկով թէ գրականութիւնը ընտանեկան յարկերու մէջ կրնայ իւր պատուաւոր դերն կատարել, թէ բարոյական և անտեսական դիտելեաց չափ պիտի կրնայ այն՝ Հայ Տիկնանց և Օրիւորդաց օգտակար ըլլալ, մնաւոր յառաջդիմութիւն մուծանելով ինոպա, հարկ համարեցինք սոյն մասը եւս յաւելուլ, մեր նիւթոց մէջ պէտքիսութիւն դնելու և ճշակ արժարժեղութիւն փափաքանօք։

Հետեւաբար մեր հանդէսը ընտանեաց անցնիւր անդամոց հաճելի և օգտամատոյց լինելու յաւակնութեամբ կը թեւակոխէ յայս նոր տարի, և իւր ընտրած նիւթոց կատարելութեան ըստ

ամենայնի ուշագիւր՝ դարձեալ կ'սկսի իւր պաշտաման գործադրութեան, ներողամտութիւն և հանրային քաջալերութիւն տակնկալելով՝ հասնելու համար իւր բաղկացեալ նպատակին, որ է ընտանեկան կազմակերպութիւն:

ԲԱՐԻ ՄԱՅՐԵՐ

Պ.

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹԻՒՆ

Թող չխրոչին հայոց մայրեր իրենց տրուած պարտաւորութիւններէն չքնաղաղիւտ ոգիներ պատրաստելու համար իրենց ստանձնած դաստիարակութեան առաջնութիւնը յոյժ քաղցր կը հնչէ ականջաց:

Դաստիարակութիւն... ինչ աղետալ պաշտօն նախապաշարեալ գլուխներու, սակայն ես չեմ վարանիր սուրբ, փեմ կոչել զայդ, քանի որ գիտեմ թէ խաւարի և միջոցութեան վճիռն է աղետալ կոչել այդ պաշտօն, նախապաշարմանց պատգամ:

Մայրը դաստիարակութեան ներկայացուցիչն ըլլալով բնականաբար տեւական ծանօթութիւններ կը դրոշմէ մանկանց սրտին մէջ: Իւր սիրտը յուսադատար կը խայտայ, և փոքրիկ մանկան թերութիւնները, որոնք կը կանխատեսեն զգայուն մայրեր, անտես չընելով, չարհամարհեր զայն: Կը տեսնէ նորա վրայ յուր ընթացք մը, և «որ չար պարագայն ձգեց իւր տպաւորութիւն» կըսէ, ու իւր քաղցրութեամբ դարման կը տանի այդ չարեայ:

Եւ տղայն՝ որ արժանացած է անհուն գործվանաց մօրն, կամ աւելի՛ բախտ ունեցած է յայնպիսի մայր մը

իւր նախախնամութիւնն ունենալու, այդ տղայն հեշտեալ կը յարի նորա տուած նախազգուշութեանց և յստորանայ, վաղու ևս կը հրահանգի առաքինութեանց մէջ և կը պաշտէ իւր սիրելագոյն մայրը:

Ոչ չափազանց խոտուածիւն, և ոչ ծայրայիշ մեղմութիւն պէտք է գործել մանկանց դաստիարակութեան առաջին: Մօր պաշտօնը արդարեւ կտրի գոլարին է, սակայն երբ անոր յառաջ մղին սէրն և խանդաղատանք կը լսուի, այն ժամանակ ամեն ինչ դիւրագոյն կը լինի և անձանձբոյթ: Տղուն հպատակութիւնը պէտք է չարաչար գործածել, և ոչ սպառնալիքներով զանոնք վախցընել. ասոնք սիրոյ արդիւնք չեն. և ոչ մէկ օրէնք կը ներէ այդմ: Անձնանուէր աշխատութեանց պսակը մօրը հրճուանքն է, որ կը ճառագայթէ, երբ կը տեսնէ իւր մանկան կատարելութեան նշանները:

Իգական սեռի դաստիարակութիւնը դեռ անհասաւար կ'ընթանայ արակ ն սեռի դաստիարակութեան հետ, թէեւ այս վերջնոյն ընթացքն ալ տկար է առմեղ, սակայն արական սեռի համար դպրոցներ բարձրագոյն, թէպէտ ոչ ազգային, թուով շատ են. կարելի է որ ներկայ դասուս օրիորդք ծաղեալ երթան արու մանկանց դպրոցներ, ինչպէս Սովրատոյ դասերուն ունկնդրելու համար կ'երթար օրիորդ մի համեստ հնոյն իմաստասիրութեան սիրող ըլլալով. սակայն յոյժ կարելի է որ հայոց մայրեր ամեն իրենց փոքր արարածոյ այն նախնական դասացում, որոյ անբաւականութեան մասին դուրսէ ամանք քրքրվին, այլ հայ կին մը պիտի կրնայ ըստ կարի նպատակ դաստիարակութեան գործոյն:

Թէ ինչ կերպով պէտք է զարգացնել տղոց կարողութիւնները, ահա հարցում մը, որով կ'ըրալին գրեթէ ամէն օր հայոց կրթասէր մօյրեր: Նախ մայր մը իւր որդւոյն բարոյական և այլ բարեմասնութիւնք ներշնչելէ առաջ՝ ինք օրինակ պարտի բլլալ առաքինութեանց, որպէս զի հօրապէս ազգէ իւր մատուց մանկան, այդ բարոյական և բարեմասնութիւնք ապաւորելու համար պէտք է հրաւիրել մանուկն ազգու օրինակաց հետեւելու, որոնք կենաց մէջ մեր յանձանձիւներ կ'ըլլան, այդ օրինակք մեծապէս կ'օգնեն մանկանց արագ յառաջդիմութեան: Մանկանց լուսաւորութեան համար ամենէն դիւրագոյն և հրահանգիչ կերպն է պատկերներու միջոցաւ նոյա միտքը բանալ, գեղեցիկ առարկաներ նոյա տեսութեան յանձնել: մանուկները զուարճացնելով գաստիարակելը, ամենէն դիւրուայն եղանակն է, այդ զուարճութիւնը բազմակողմանի է, նախ մանուկը կը զուարճանայ, այդ գեղեցիկ նկարները դիտելով, երկրորդ մայրը կը զուարճանայ, պատմելով թէ այն պատկերը կը ներկայայնէ բարի անհատ մը, որ ընդ հանտրին օգտին համար յանձն կ'առնու տառապիլ, թէ անձնուիրութիւնը յոյժ վեհ և նուիրական զգացում մ'է, չարերուն և ատելեաց ներելը առաքինական դործ մ'է: նոյն պահուն կը տեսնուի մանուկը որ յափշտակուած կը դիտէ այն պատկերը, և փոփոխակի կը դիտէ եւս իւր կաթողին մայրը, որ պատրաստ է նուիրել իւր մատուցական փրկութեան համար:

Մայրենի այս ինքնավարութեան մէջ, ամէն ինչ դիւրընտել կը լինի, և ոչ եւս սրտին օտարական մը կը նկատէ իւր մայրը, որ հմուտից տեղեկութիւն

ներ և բացատրութիւններ կը ձօնէ իւր որդւոյն: իւր մայրը, սրտիւ և զգացմամբ օժտեալ կին, չ'զլանար ու է ուսուցում իրեն մանկան, իւր մայրը, որ ժամանակիս կանանց ազատագրութեան մէջ մտած է, ոչ եւս իրենց առանձնաշնորհեալ գործէն կը խրոչի, և պերճաբանօրէն կը մատուցանէ իւր դասերն քաղցրիկ որդեկին:

Այս նախնական ուսման աւելի շուտ զարգացման նաև մօր մը կօշնեն ծերոց ներկայութիւնք, պատկառելի սգիք, հմտութեամբք և խոհուն ծանօթութեամբք ծանրաբեռնեալ ալեւորիկք, որք երկնից պարգեւներն են: անց պատմութիւնները ո՛րքան ախորժաբեր կը լինին, և քանի՜ քանի՜ անգամներ կը կրկնեն իրենց ախորժելի պատմութիւններն և առակներ, որոնց իւրաքանչիւրը զմանուկն նոր լոյսերով կը շեղուն:

Այսու եղանակաւ հետզհետէ կը դիւրանայ ազգային գաստիարակութեան գործը, որ այնչափ դժուարին է առ մեզ: որչափ յոյժ են նախապաշարմանց զօրութիւնք, որք մօր մը այսօրինակ իշխանութիւնը յարգել չեն դիտեր, ագիտութեան դառն պայմաններէն ազատելու համար նոր ինորոյ պատրաստուած սերունդներն:

ՀԱՐՄԱՅՐ

Ա. Ռ. Տ. Ն. Ի. Ն.

ՅՆՅԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԴԱՍ ՎԵՏԵՐՈՐԴ

ԻՄԱՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԸՆՏԱՆԻՔԻ ՄԷՋ. — ՀԱՅՐԵՐՆ ԵՒ ՏՂԱՔՆԵՐՆ. — ԵՐԻՏԱՍԱՐԳՈՒԷԹՈՅՆ ԸՆՏԱՆԻՔԻ ԱՆԳԱՄՈՅ ՀԵՏ ՈՒՆԵՑԱՅ ԾԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՆ. — ԿԵՆ և ՄՈՒՄՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ. — ՄԱՅՐՆ ԻՐ ԴԱՍՏԱՐԱԿ:

Ընտանիքն կը մատակարարէ մարդկային երջանկութեան ամենէն մաքուր զգացումներն: նա մեզ կը յիշեցնէ հայ

բաղան պարտքերն և որդւոց երախտագիտութիւնքն ու գորովն առ ծնողս : Բայց ընտանիքն , հակառակ իւր կոչման , կրնայ լինիլ անհամաձայնութեան և խռովութեան մի պատկեր երբ չէ հասկըցուած նորա նպատակն : Հոն՝ ուր ընտանիքն անկատար ձեւ մ'ունի , գերութիւն և ճնշում կը տիրեն . հոն կ'ինն ամենախիստ աշխատութեանց մատնուած է . բայց երբ ընտանիքն կազմակերպի՝ այն առեւն նա և կը ճանչցուն կնոջ ունեցած ընդունակութիւններն՝ որոնցմէ զուրկ համարուած էր իւր գերութեան վիճակին մէջ :

Այս դարու՝ ծնողաց և որդւոց մէջ եղած յարաբերութիւններն բարեփոխուած են : Այսօր աղայք ամենէն կարեւոր մասն կը կազմեն ընտանիքին մէջ . աւելի անոնց վրայ կը խօսինք , աւելի անոնց կարծիքներն կը լսենք : Այս փոփոխութիւնն նոր սովորութիւն մը յառաջ բերած է , այն է որդւոց իրենց ծնողաց հետ համարձակ վարմունքը : Այս ծայրայեղ թոյլտուութիւններն՝ որք կը զայրացնեն նախապաշարեալ մտքերը , պարտք կը դնեն աղայոց վրոյ կրկնապատկել իրենց առ ծնողս ունեցած երախտագիտութիւնն և յարգանքըն :

Տղայք այսօր կը տեսնեն թէ իւրեանց ծնողք ի՞նչ զահողութիւններ յանձն կառնուն իրենց գեղեցիկ աղաղայ մը պատրաստելու համար և այս բաւական է իրենց տակաւին մատղաշ սքեռտերուն մէջ դնելու այն երախտագիտութեան սերմերն՝ որք քիչ ատենէն պիտի բողբոջին :

Հին ատեն աղայք իրենց ծնած օրէն յանձնուած էին օտարներու ձեռք՝ որք զանաւր կը կրթէին . երիտասար-

դուհիք կը մեծնային վանքերու մէջ հեռի իրենց ծնողքներէն և միայն առ մումնանալու ատեն անկէջ կ'երէին առանց սէր մը զգալու առ ծնողս իւրեանց՝ որք աւելի արտաքին ակնածական ցոյցերու յարած էին . քան իսորին սիրոյ զգացման : Իսկ մեր մէջ իսկ , աւելի երկիւղ և ակնածութիւն ազգերու կ'աշխատէին ծնողք՝ քան թէ սէր :

Արդի թոյլտուութիւնն թէ և արտաքին ձեւով կորուսած է , բայց ներքին բարեւարութիւն մը յառաջ բերած է : Ծնողք այժմ՝ որդւոց բարեկամներն եղած են . այս բարենորոգում՝ իրենց պարտքերն նուազեցուցած չէ երբէք , այլ ընդհակառակն աւելի բազմացուցած , աւելի նուիրական ըրած է զայնս ,

Կրթեալ երիտասարդուհին տան ուրախութիւնն և նեցուկն է . իւր ներկայութիւնն կ'ոգեւորէ ամէն ինչ . նա հաւատարապէս կը խնամէ մեծերն և փոքրերն :

Երիտասարդուհին տան անտեսուհին է . նա իւր եղբարց և քերց առաջին ուսուցչուհին կը լինի : Երիտասարդուհին ասկէջ զատ ուրիշ պարտաւորութիւններ ալ ունի . եթէ հարուստ և գեղեցիկ աղգականներ ունենայ՝ չպիտի նախանձի անոնց յաջողութեան վրայ : Իսկ եթէ ինքն է իւր ընտանիքին ամեն բարեկեցիկը , չպիտի վերաւորէ միւսները իւր և անոնց վիճակին վրայ տիրապետութիւններ ընելով : Նա պարտի գիտնալ թէ յաճախակի ելթեւեկութիւններն կրնան անհամաձայնութեան առիթ տալ և անկէջ զգուշանալ , զի յաճախ չնչին պատճառներ ընտանեաց մէջ երկպառակութիւն կը ձգեն :

Մայրական օրինակն միայն կրնայ պատրաստել այսպիսի ճշմարտապէս

կըթեալ երկատարդուհի մը . նա իւր մօր հետ կը մտնակցի տնական գործոց ինչպէս նա և անոր ուրախութեանց , նա իւր մօր հետ կը խնամէ փոքրիկ եղբայրը և ներկայ է փոքրիկ մանկան քալելու առաջին փորձերուն որ այնքան յուզում կը պատճառեն մօրն և իրեն : Որքան սրտաշարժ են նաեւ մօր մը և աղջկան միշտ եղած յարաբերութիւններն . կանուխէն մօր մը հետ իրեն բարեկամ վարուելու սովորութիւնը կը դիւրացնէ դաստիարակութիւնն . այս վաստակութիւնը առաջին կ'առնու թարմ և ահա մտքի մը խալանաց :

Հօր մը և աղջկան մէջ եղած սիրալիր յարաբերութիւններն ալ նոյնքան գորովալի են . հայրն՝ որ օրն ի բուն կը աշխատի հեռի անէն , կը մոռնայ իւր յոգնութիւնն՝ երբ տուն գալով կը փութայ իւր կամքն կատարել և հաճելի լինիլ իրեն :

Երկատարդուհին նաեւ իւր եղբոր մանրիմ բարեկամուհին է . եղբայրն ամեն անգամ նորա խելացի խրատներուն կը հետեւի , որք միշտ նպատաւոր են իրեն :

Ընտանիքն յաճախ սրբավայրի մը կը նմանեցնեն և իրաւունք ունին . ընտանիքն Աստուծոյ արարչագործութիւնն է :

Աստուած առատութեամբ բաշխած է հոն իւր շնորհաց թանկագին նուէրներն : Ամուսնութիւնը երկնային հաստատութեանց առաջինն է . լուրջ գործ մի է ամուսնութիւնն . ուրեմն պէտք չէ որ երկատարդուհին շատ կանուխ հանգիստի նման առանց հսկայած լինելու այն պարտքերն՝ որ անոր կը յարին :

Ընտանիքին կազմակերպութիւնը կ'ընէ հանգամանքներէն կախում ունի :

Որքան սրտաշարժ են այն ընտանիքներն՝ ուր ամուսնութիւնն կը ծնիլ սրբագործուած , օրէնքով հաստատուած և համակրութեան վրայ հիմնուած լինելով՝ կ'ինն և այրն ուրիշ զբաղում չունին՝ բայց միայն աշխատիլ իրենց և իրենց զաւակաց երջանկութեանն համար , ահա ա՛յն ատեն այդ սրբավայրին մէջ կը տիրէ կատարեալ համաձայնութիւն և այդ ընտանիք կը լինի պատկեր դրախտի : Բայց եթէ ընտանիքին մէջ մտնեն այն աղիաբեր սովորութիւններն որք անհամաձայնութիւնն յառաջ կը բերեն երկու ամուսնոց մէջ , ո՛հ ի՜նչ տրտմութիւն , ի՜նչ անուանարկութիւն , ի՜նչ անպատուութիւն յառաջ կուգան , և այս ողբալի կացութեան մէջ ի՜նչ կրնայ լինիլ որդւոց վիճակն՝ որք վիայներն են անհամաձայնութեան և որուն զոհ իսկ կ'երթան յաճախ :

Կ'ինն և այրն տարբեր պաշտօններ ունին ընտանիքին : Սակայն կ'ընէ պաշտօններուն մէջ կայ մի պաշտօն՝ որ ամենէն նուիրականն , ամենէն վսեմն է . սա դաստիարակի պաշտօնն է : Կ'ինն իւր զաւակաց առաջին և բնական դաստիարակքն է , ուստի պարտի նա կանխապէս պատրաստուած լինիլ այս բարձր պաշտօնին : Սննդուիրութիւն , համբերութիւն , յարատեւութիւն , արժանաւորութիւն և քաջութիւն՝ մայրութեան հարկաւոր հանգամանքներն են :

Կ'ինն պիտի հաստատէ ընտանիքի մէջ կարգապահութիւն , կանոնաւորութիւն , աշխատութեան բաժանումն , ժամանակի գործածութիւնն՝ որք առ տընին անտեսութեան էական տարրերն են : Մայրն պիտի վարժեցնէ երկատարդուհին այն դերին՝ զոր կոչուած է կատարել հայրական տան մէջ . վերջապէս կի-

ներն է որ իւր քաղցր ներգործութեամբ պիտի ամաքէ այն բարկասրտութիւնն և խտտութիւն՝ զոր երկտառարդք կ'ըստանան անէն հետի :

Ընտանիքին մէջ կը կազմուին նշկարագիրներն : ամեն մեծ մարդիկ հաստատած են թէ իրենց մարց առաջին դասերուն կը պարտին իրենց ունեցած որ և է արժանիքն :

• • •

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔ ՄԸ

ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ՎԷՊ

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

ԵՐԿԱԹԱԳՈՐԾԻՆ ՏՆԱԿԸ

1840 թուականը մութերու կարծես տարօրինակ ցնցում մը տուաւ : դեռ ժամանակին ոգին լաւ չիմաստասիրող զըւկներ կային թէ և , տեղ տեղ կը բուրէին միջին դարերու հոտեր , և ժամանակակից պատմական գրուածքներ սպանութեանց ցանկեր կը թուէին , սակայն կային այնպիսի վայրեր ուր մինչեւ չէին հասներ թշուառութեան սփռեալը և ոչ խարդաւանանք :

Այնպիսի տեղ մը կը տանի մեզ , անձանօթ մարդ մը , որ ճշմարտութիւնը սիրելուն համար կը տեղեկացնէ մեզ հին բարքեր , ներկային համար փորձառութեան : Երբեք ծաւալելու մոտք , այդ մարդուն մեր յատուկ շնորհակալութիւն մատուցինք , մեր յառաջիկայ պատմած բաները լսել վերջ :

Վերոյիշեալ թուականին մէջ էր , դաղտնի ամէն կողմ կը տարածուին մշտնապար ազդեցութիւններ , հայկական մատենաներ Դաղմատերէն կը թուէին շատ մը հայոց , որք ախորժ կ'ըզգա-

յին օտար լեզուաւ քարոզող վարդապետներէ՝ որք նախնի հայրապետացաւթաներուն վրայ կը բազմէին , խաղաղութիւն և օրհնութիւն վաճառելու : Բարձր դասու հայագէիք իրենց խըրոխտ ընթացքով տակաւին չէին գիտեր թէ կործանելու մօտ կաղնիներ են , և ամէն իրաւունքներն ու շահերը իրենց ձեռք առած՝ ազգէն կորցած բնական մաս մը ազգին կուտային իբր նուէր :

Իշխանապետութիւնը իւր վերջի սահմանը հասած էր :

Օրէնք այլ եւս «դրոշմ» չէր . այդ ժիրանաւորաց դահլիճներուն մէջ կ'երեւէին ստուերներ , ընթերցողը պիտի ըսէ թէ ատոնք ծառաներ կամ մանկըւկներ կը ըլլալու են , այո՛ սակայն ատոնց հետ վարժապետներ ալ կային :

Եւ սակայն դարը յառաջ կ'երթար :

Այս ծայրայեղութեանց կամ անհաւատարմութեանց անուշադիր ընտանիք մը կապէր հանգստեամբ Արեւելի գիւղ մը , ընտանիք մը , որոյ զլխէն անցած արկածներ քիչ մնացած են , ինչպէս պիտի տեսնէ ընթերցողը :

Յմեռուան օր մ'է , ցրտադին քամին կը շարունակէ սաստկաբար , հեռուէն նորա մռնչման հետ բան մը կը լքուի , որ անորոշ կը մնայ , ստուած երկիրը տեղի կուտայ թշուառութեան որ կուգայ տարածել իւր աւերներն :

Այն մեզ ծանօթ ընտանեկան սեւմէն ներս լռին հանգարտութիւն մը կ'երեւէր , ազդիկ մը երբեմն իւր աչքերէն հոսող արտօսող ծածկելու կը ջանար , վէրք մը ունէր , և կարծես ինքնիրեն կը լսուէր . ո՞րու հետ կրնար խօսիլ արդեօք չքնաղազեղ հրեշտակ մը :

Գեղեցիկ երկտառարդութեան մը

յիշատակներով որորուած՝ կուզէր փայ-
լուն և գեղեցիկ երեւնալ, շատ հեռու
էր այն՝ այն ժամանակէն, ուր գեռ խա-
ւարը թափնաւորացած էր: Իւր մայրը ան-
կիւն մը քաշուած հակառակ իւր տար-
ետայ՝ տարիներէ կտրակոր և թշուառու-
թենէ ընկճեալ էր, թէեւ իւր բնական
զուարթութիւնը կորուսած չէր, և երգ
մը կ'երգէր: Իսկ հանին՝ հառաչելով
կ'ըսէր « Երգէ քնար խմ » և իւր խոր-
շմեալ երեսը ձեռաց մէջ կը ծածկէր
յետայ:

— Ե՞նչու այդչափ տխուր ես, Ազ-
նիւ, կ'ըսէր մայրը իւր աղջկան, որուն
կրքերը շատ յուշուած ըլլալը ակներեւ
էր:

— Եւ կարելի՞ է որ քրոջ մը սիրտը
հանդուրժէ եղբայրական բաժանման վը-
րայ, չե՞ս գիտեր թէ ո՛րչափ տխուր բա-
ներ կը դրէր իւր վերջի նամակին մէջ.
ահ, եղբայր իմ, արդեօք այս պահուն
որչափ կը հեծէ առանձինն, այսպէս գիւ-
րահաւան է միշտ աշխարհ, անոր զըր-
պարտութենէն քանի՞ քանի՞ հոգիներ
կուրախանան այժմ, կուզեն որ արդա-
րութեան ձայնը շուտով խղդուի, մինչ-
գեռ նա կ'որոտայ մերկի մը պէս:

— Գիտե՞ս թէ մեր որդւոյն այս բա-
ժանումը վերջապէս պիտի սւրախացնէ
մեր թշնամիները, կ'ըսէ՞ մայրը, կալա-
նաւորի մը պէս չէ բայց, նա առժամ-
եայ կերպով բաժնուած է, և երբ գոյ-
գիտե՞ս թէ ինչ ստորհանաւ պիտի գայ:

— Բայց վերջապէս բաժնուած է:

— Միշտ թշուառութեանց առջեւ
արի ըլլալ պէտք է ո՛խտենք, չաե-
սա՞ր թէ ինչպէս հայրդ չխռովեցաւ
երբէք, երբ իւր հայրական ժառան-
գութիւն եղող առնը՝ որ քաղցր յիշա-
տակ մ'էր շուտ այրեցաւ, թէեւ պահ մը

յուզուեցաւ, մինչեւ անգամ ինքզինքը
այն կրակներունմէջ պիտի ձգէր, սակայն
վերջապէս հանդարտեցաւ, և այսօր,
չյիշե՞ր անգամ այն տեղը:

— Թշուառ մայր, ըսաւ աղջիկը ինք-
նիրեն, չգիտեր նորա մահուան գոյժը:

— Մանաւանդ հայրս կըսէր, կը
չարունակէ մայրը, հայրս որ կարիճ որ-
սորդ մ'էր, « անդունդ մը տեսած ժա-
մանակս, չեմ սոսկար, կը կարծեմ թէ
իմ գործարանս է, երբ արծիւ մը տես-
նեմ, կը կարծեմ թէ իմ օգտապարհկս
է առաքատտաւոր »:

— Ինչո՞ւ օրինակ կուտաս հայրդ,
ընդամիջեց հանին խորին հառաչանքով
մը, չե՞ս գիտեր թէ նա այդ խելքով
լերանց վրայ յօշոտուած դիակ մը ե-
ղաւ:

— Միթէ պէ՞տք է աղջկան վախաւ
և սոսկման զգացումներ տալ, ըսաւ
մեղմօրէն մայրը, անոնց երեւակայու-
թեանը յոյժ գիւրագրգիռ է այժմ, և
փոքրիկ պատճառներէ իսկոյն կը բռ-
ցավառին, այն ժամանակ երբ կը կար-
ծես թէ մարած աճիւններ են:

Ձեռնոց առատութիւնը ամէն կողմ
կը լեցուէր, բարի Աստուծոյ գալուստը կը
յապագէր, երբ սոքա կը վիճարանէին:

Մայրը և գուտորը հակառակ ըզ-
գացմանց մեանուած էին, գուտորը մեծ
վշտի ենթարկուած էր, որուն անտեղ-
եակ էր բոլորովին մայրը՝ այդ տուրա-
կայեալ եղբայրը ըստ բաւականին ուս-
եալ էր և յուսալից. աղջիկը սրտովին
յարած էր անոր, և լուսաւոր գաղա-
փարներ ունէր. տարբեր դիրք մը գրա-
ւած էր սոյնհամեոտ ընտանեաց մէջ,
երբէք չէր ընդուներ մուրր մոտածումներ
ընտանեաց մէջ տատանող սնտախ նախա-
պաշարումներ որոց դէմ միշտ համեոտօ.

րէն ընդհարած էր :

Առաքինութեանց պաշտելի հետեւող մ'էր :

(Շարահալէլ)

ՎԻՊԱՍԵՐ

ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱՅՈՒՆ

ՄԱՆԿԱՆՑ ԿՐՕՆԻ ՈՒՍՈՒՄԸ ՄԱՐՑ ԶԵՌԹԻ

Երբ մանուկը դեռ նոր զարթնում իւր իմացականութեամբ, կ'զգայ իւր դոյութեան պատճառը զխանարան պէտքը, և միշտ մէն մի խնդրոյ համար « ինչո՞ւ համար » հարցումը կ'ուղղէ իւր շուրջը դանդաղներուն . ամէն ինչ իւր ուշադրութիւնը կը դրաւէ . երբ իւր գլուխը յերկինս վերցունէ, կը տեսնէ ամպեր որ կը բոլորին և դեղեցիկ աստղեր որ կը փայլին, և կը հարցնէ հետաքրքրութեամբ ո՞վ չինեց բոլոր այս բաները :

Այն ատեն խօսինք իրեն Աստուծոյ կարողութեան և անհունութեան վերայ, նորա բարութեանց վրայ : Ահա այն ատեն նորա մտքին մէջ կը ծնի սէր առ Աստուած, և կըսէ « Բայց շատ բնական է որ սիրեմ զԱստուած քանի որ այնչափ բարի է » :

Անխոհեմութիւն է մանուկը Աստուծոյ կարողութեանը հասու ընելու համար առ Նմա այնպիսի զաղափարներ, որոնցմով պարզուն կրօնի վարդապետութիւնները և կրօնական հաւատոյ սկզբունքները :

Ուրիշ ատեն այս մասին կրկին խօսելու նպատակաւ կը բաւականանք այժմ ի ստորեւ դնել հետեւեալ թարգմանութիւնը, զոր երեւելի մանկավարժ ժուհի մը իւր ազայոց խօսած է :

Ասորո՞ւմ որե՞ղի է

— Պատիկ տղաքներս, երբ անօթի

ըլլաք, կը փութաք ձեր մօր քով վազել, և հայ խնդրել :

— Այո՛, տիկին :

— Այդ հացը որ զՁեզ կը սնուցանէ և զոր ձեր մայրը ձեզ կուտայ, ո՞վ չինած է :

— Հացագործը :

— Հացագործը զհացը ի՞նչ նիւթէ կը շինէ :

— Այիւրէ և ջրէ :

— Ո՞վ չինած է ջուրը . . . Ձէք գիտեր, սերեմն ըսէք ինչ թէ ո՞վ չինած է ցորենը . . . աւելին չէք գիտեր . . . շատ լաւ, խօսինք ուրիշ բան : Երբ անձրեւէ դուք Ձեր տունը կ'ապաստանիք, այնպէս չէ՞ :

— Այո՛, տիկին :

— Այո տունը ո՞վ չինած է :

— Գործաւորք :

— Ի՞նչով չինած են :

— Քարերով :

— Եւ քարերը ո՞վ չինած է . . . ահաւասիկ բան մ'ալ դոր չէք գիտեր : Ուրիշ բանի վրայ ալ խօսինք : Առաքուան դէմ եթէ գիշերը լաւ քնացած լինիք, երբ արթննաք և չուզէք ալ եւս քնանալ, չէ՞ք ուզեր որ շուտով լուսնայ :

— Այո՛, տիկին :

— Ուրեմն ո՞վ չինած է օրը . . . չէք գիտեր :

(Կրնաք բազմապատկել և փոփոխել հարցումները ի հարկին :) Կարելի է որ ջուրը, ցորենը, քարերը առանձին ըստեղծուած ըլլան . . . Ձէք գիտեր . . . Բայց դուք լաւ գիտէք որ հացը առանձին կը շինուի՞ և տունը ինքնիրմէն կը կառուցուի :

— Ոչ, ոչ, պէտք է հացագործ մը և գործաւորք են :

— Բայց այն տառն եթէ աշխարհի մէջ ոչինչ առանձին կը շինուի ուրեմն միշտ չի նստած է ջուրը, հացը, քարերը, օրը ևն : Պիտի ըսեմ զայն ձեզ, առ զաքներս, բայց այլ եւս չի նստաք, լուրջ կերպով մտիկ ըրէք, որովհետեւ երջանիկ պիտի ըլլաք, երբ հասկնաք զորինչ ձեզ կը խօսիմ : Այն որ չի նստած է ցարենը, ջուրը, քարերը, այն որ առաւօտուն կը բերէ լոյս, կը փայլեցնէ աքաղաղը, և որ երեկոյն կը բերէ դիշերը և կը փայլեցնէ աստղերը, այն որ ձեզ պէս պղտիկները կ'աճեցնէ և մեծերը կը պահպանէ, վերջապէս այն որ բոլոր բաները յառաջ կը բերէ և որ առաւօտուն ճէրն է, այդ էակը, սիրելի տաքաքներս, կը կոչուի ԱՍՏՈՒԱԾ :

Այս Աստուածն է որ ըրած է ամէն բան, երկիրը, երկինք, և ոչ ինչ են ինոսա, երկնից մէջ աստղերը, երկրի վրայ, տունկերը, կենդանիք և նոյն իսկ զմեզ, և ամեն բան չինեց ոչինչ էն :

Հացագործը հաց չինելու համար պէտք ունի ցարենոյ, գործաւորը քարի, բայց Աստուած բանի պէտք չունի, առ մեն բան ըրաւ միայն իւր կամօք : Բաւական էր որ կամէր բանի մը, և սա անմիջապէս գոյութիւն կ'ունենար : Ամէն բան ոչինչէն ընել միայն իւր կամօք՝ առ չկոչուիլ չինել, այլ ԱՍՏՂԾՆԷ : Մարդիկ կը չինեն իրենց գործերը, բայց Աստուած է միայն որ կ'ստեղծէ իրենները ևն :

Ն. ՊՕՂՈՍԵԱՆ

ԵՐԱԺՏՈՒԹԻՒՆ

Ի Ի Ր Ա Չ Դ Ե Յ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ը

ԵՐԱԺԻՇՏՔ Ի ԺԹ. ԴԱՐՈՒ

Ինչ գեղեցիկ ներշնչումներ կ'ազդէ այս զգացում մարդ կային սրտին. իրա-

ւամբ կ'ըսէ Տ. Ո. Պէրպէրեան « աստուածային արուեստ : » Ամէն հասակի վրայ յոյժ կը տիրէ նորա ազդեցութիւնը, մատաղ մայրեր բնութեան առաջին երաժիշտներ են, և մանուկն մայրենի երգերով կը հանգարտէ իսկոյն, մանկական քաղցր յիշատակներու տպաւորութիւնն երգոց միջոցաւ աւելի վնասման զած են, մանկական կեանքէն յետոյ կուգան պատանեկութիւն և երիտասարդութիւն, յորս մարդ աւելի խանդավառ և ոգեշունչ նուագներ կ'արտաբերէ, սրտայոյզ տպաւորութիւններ, որոնք անշինջ կը մնան ամէն հասակի մէջ. զուարթ և ազգու մերթ կ'ըլլան այն երգեր, երբ երիտասարդութեան կրից արտայայտութիւնք են անոնք, տխուր և ցաւագին կ'ըլլան այն տաղեր, որք բաժանման մահուան, թշուառութեան եղբերեղութիւններ են : Երգոց ազդեցութիւնը առ վայրենիս իսկ խիստ նորանշան է : Անգամ մը երբ կրօնաւոր մէջ Ափրիկէի խորերը քարոզչութեան գացիր էր, կը բռնուի վայրենիք սրտք կ'սպառնան զինքը խաչը հանել, դրժաւ խա կրօնաւորին մահը մօտ էր, սակայն նոյն միջոցին, ինչ հրաշալի խորհուրդ, կը հանէ դրոպանէն սրնդ մը և կը հարկանէ, իսկոյն վայրենիք կը հանգարտին և այսու իմե եղանակաւ կ'ազատի մահուանէ կրօնաւորն :

Դժբախտաբար մենք հայքս ուրիշ առարկայից նման սիրած չենք գեղարուեստի եզրամակար ճիւղը, մեր ազգային վարժարանաց մէջ չեն ուսուցուիր այն երկնազգեցիկ և վեհ նուագները, որոնք անբաժան պարտին ըլլալ մարդկային բոլոր կենոյց ընթացքին մէջ. գեղեցիկ ուսում, որոյ տպաւորութեան ներքեւ կը մտցուին ամէն վշտեր :

Ի դէպ կը համարիմ զնեւ աստ Պ. Դուրեանի մտերմական նամակներէն հետեւեալ հատուածը :

« Ես աշխարհի մէջ միայն երգերը շատ սիրեցի . կուզեմ որ իմ վերջին շունչս երգ մը ըլլայ . ով որ երգ չունի կամ երգել չգիտեր , չունի զգացման , ներդաշնակութեան , գեղեցկին ու սիրունին խոհականն շոշափելու քաղցրութիւնը . մարդուս էն առաջին ձայնը երգէն է . բնութիւնը ամբողջ երգ մ'է . . . երկտասարգ ըլլալ՝ երգել , ծեր ըլլալ , աղօթել . . . » :

Այս դարուս մէջ Գերմանիա , Գաղիա , Իտալիա երաժշտութեան մասին մեծապէս աշխատեցան , և իրենց երաժշտաց գործերով զաշխարհ լցուցին :

Դարուս առաջին երաժշտներէն մին է Պէթովըն հռչակաւոր երաժիշտը ծնեալ ի Պոն յամին 1770 և մեռեալ ի 1827 . իւր ուսմանը սկսաւ ի վանաէր Էաէնի և Նէթի քով որոնք արքունի երաժիշտներն էին , յետոյ 1780 յին աշակերտեցաւ Մոլարի : Որչափ տաե՛ն որ Պէթովընի բարերարք ի կենդանութեան էին , ինք երջանիկ էր , սակայն երբ նոքա մեռան՝ ինքն ալ գծադգեղաւ 1807 ին ժէրոմ Պոնաբարդ զինքը իւր արքունիքը հրաւիրեց , բայց Ռոստոֆ արշիպուքը Աւստրիայէն չհեռացնելու համար՝ իրեն տարեկան 4000 ֆլորին թոշակ կապեց : Պէթովընի ժամանակակից էր Շուպըր ծնեալ ի վեհնա ի 1797 և մեռեալ ի 1827 . ասոր երգերը աշխարհի ծանօթ են , ինչպէս Ա. Բեռլի , Ռ. Շոպեն , Բեռլի , Ռ. Շոպեն , Բեռլի , Ռ. Շոպեն և այլք :

Գերմանիա ուրիշ նշանաւոր երաժիշտներ ալ հասուցած է , յորոց մէկ քանին յիշենք , որք են , Վէպեր , Մէ-

յէրպեր , Վակներ , և Լիսց քահանայն :

Իտալիոյ երաժշտական հանճարները քան զԳերմանացիս նշանաւոր եղած են . իտալական կլիմայն , պայծառ երկինքը , և այլ բարեմասնութիւնք , յոյժ կ'օգնեն միշտ գեղարուեստից յառաջացման , և կրնան միշտ ծանդէներ յաւուցանել . դարուս իտալացի առաջին երաժիշտն է Ռոսսինի . սա շատ մեծ կերպարանափոխութիւն մտցուց իտալական երաժշտութեան մէջ : Բաղմսթիւ թատրերգութիւններ ունի , զորս կանցնինք յիշատակել աստանոր : Նոյնպէս Պէլլիմի նշանաւոր է երաժշտական անմահ աշխատութեամբք : Մեծ վառաց արժանի է ՏոնիճէՏՏի Պէրկամացին , որուն գրած երգերուն վրայ այսօր աւելն ոք պէտք է զորմանայ . ամէն տեսակ երգեր ալ գրեց , և յամենայնի յաջողեցաւ . շուտ կը կատարէր իւր աշխատութիւնները , որոց համար զարմանալի բաներ կը պատմուին :

Գաղիոյ մէջ երաժշտութիւնը չունեցաւ այնքան փայլուն յաջողութիւններ . նորա ներկայիչք եղան յայտմ դարու Քեթրիի , որ գաղիական երաժշտութեան մէջ բարեփոխումներ մտցուց . գրեց շատ մը թատրերգութիւններ , որոնք իւր անունը անմահ ըրին :

ՊիլիկէՏիոն սրտագրաւ և տխուր սգի մը տնի . իւր գրած թատրերգութիւնքը այժմ տեսարանաց վրայ չեն ներկայանար : Ասոնց կարգէն է նաև Օմի : Իսկ Կունս կրնայ մրցել շատ մը նշանաւոր երաժշտաց հետ . սա անուանի երգեր չինած է :

Գոհ եմք որ արեւմտեան երաժշտ-

տառապան տարուարութիւններէն զուրկ չենք բոլորովին, չնորհիւ հայազգի երեւելի եր ժշտաց յորս առաջիններէն կը նկատուի իրաւամբ Աղգային երաժշտապետ Տ. Չուխաճեան. նորա գրած երգեր և Արշակ Բ.՝ և այլ բազմաթիւ հեղինակութիւնքն զմայլմամբ կը յիշեն գեղարուեստաց սիրողներ:

Նոյնպէս պարտաւր յիշել ուրիշ հայազգի երաժիշտ մը. Տ. Ս. Խորասանճեան որ կը յափշտակէ իւր երաժշտական ներշնչմամբ մեր սրտերն:

Կը վերջացնեմ յօդուածս, փափաքելով որ այն կարեւոր ճիւղը հետըհետէ զարգանայ հայ ընտանեաց մէջ, բազմաանակ օգուաներ մատարարելու համար:

ԳԻՏԱԿԱՆ

ԵՒ

ՍՈՌԴՋԱՐԱՆԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Յ. ԹԹԹՈՎԵԼԸ ԵՒ ԱՆՈՐ ԳԱՄԻՆԸ — Բ. ԵՐԿՈՒ ԽՈՒՆԵՐՈՒ ԽՕՍԱԿՅՈՒԹԻՒՆԸ — ԽԼՈՒԹԵԱՆ ՂԵՍԻՒՐ ՊՏՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ, — (ԺԻՆ—ՊԼԱՍ) ԷՆԴԻՆԱԿԸ. — Գ. ՈՒՂԵՂԻ ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆԸ, — ԱՌԻԶԱՐԱՆՈՒԹԻՒՆ ԳՊՐՈՑԱԿԱՆՑ, — Դ. ԿԱՐԵՒՈՐ ԳԻՏԵՒՈՐ ԳՈՐԾԱԿԱՆ ԲՆԱՅՈՍՈՒԹԵԱՆ ՎԲԱՑ. — ԶՈՐԱՐԱՅԱԼԻՔ:

Ընտանիքի նախընթաց թուոյն մէջ դրքեցի թոթովելու յոռուի ետնը վրայ և ցուցուցի անոր զյիսար պատճառները: Ներկայ թուոյս մէջ ալ կ'ազնւմ համառօտիւ պատմել անոր դարմա՛ր՝ զոր ի գործ կը գնէ Պ. Սըդէպէն ի Նիու—Եօրք: Անոր դրութիւնը չափ պարզ և գործնական է, և հիշատած է բժշկական գիտութեանց պարզ սկզբանց վրայ: Ամբողջ դարմանի ժամանակ բաժնուած է չորս շրջանի: Առաջին շրջանին մէջ, թոթովը պիտի խօսի միայն այն ատեն երբ կը թոթովին պիտի ընէ ուսուցիչն ներկայութեան: Այդ ժամանակի միջո-

ցին, թոթովը ո՛չ թէ իբրեւ հիւանդ այլ իբրեւ խօսիչ ուսանող մանուկ կը նշկատուի:

Երկրորդ շրջանին մէջ՝ որ կը սկսի այն ատեն երբ տղայն կը դոհացնէ առաջնոյն պայմանները, թեւադրուի խօսելու ամեն անգամ որ կրնայ խօսիլ լեզուն շարժելով, այնպէս որպէս երաժշտութեան մի գործի կը շարժի, և ուժգին շեշտելով:

Երրորդ շրջանին մէջ, թոթովը խօսիլ աւելի բնականին մօտենալով բայց միշտ ուսանողի պէս. չորրորդին մէջ է որ, կրնայ կանոնաւորապէս խօսակցիլ, միշտ ուղղուելով ամէն անգամ որ պէտք կը տեսնուի:

Այդ, խոչափողի ձայնադուր լարերը մարդելու համար: Դալով բարոյաւ կան վարժութեան, որ պէտք է զուգընթաց լիւիլ ֆիզիկականին հետ, աւելի դժւար, բայց աւելի կարեւորն է միանգամայն, և որով պիտի ուղղուի տղուն վարմունքը և տառամունքը բոլոր մտաւորական գործողութիւնները կեդրոնացնելով այն նպատակին՝ սրուն հասնիլ կը փափաքուի: Այդ միջոցին գործադրուելուն համար առտու կամ նուազ ժամանակի պէտք կ'ոյ ըստ կարողութեան մտաց մանկան:

Այդ նպատակին հասնելու համար, պէտք է բառնալ այն պատճառները որք թոթովին զխրադրագոութիւնը կը շատցանեն, հսկել անոր առողջութեան վերայ, խօսիլ անոր կարգով կանոնով, քաղցրութեամբ և հայրօրէն. համալել զայն ըսելով որ, աշխատութեամբ կըրնայ աւելի լաւ և ուղիւ խօսիլ:

Այլեւայլ թուահամարներով կը հաստատէ Պ. Սըդէպէն որ թոթովումը երախայութեան և տաք տարուան մի-

ջոցներուն կ'ըստացուի :

Բ

- Ո՛ւր կը նստիք :
- Սրտմ կը կոչուիմ :
- Գա՛նի տարուան էք :
- Այրի եմ :
- Ի՞նչ է անունդ :
- Չորս զաւակ ունիմ :
- Ի՞նչ կըսես . . .
- Ի՞նչ :
- Հրամմէ :
- Կարելի՛ չէ . . . :

Այսպէս կը խօսակցէին անցած օր փողոցի մէջ երկու խեղճ խուլեր աւանց դիրտը հասկնալու և սակայն հասկընալ կարծելով միշտ :

Ի՞նչ ծիծաղելի մանաւանդ թէ՛ դըդուելի թերութուն մ'է խլութիւնը՝ որուն պատճառները շատ անգամ անհուշ ռթեան տարդիւնք են : Սէրխմէն կ'ըստի տեսակ մը աղտ կայ որ ախանջի ճանգուն մէջ կը դոյանայ, և որ շատ անմաքուր էակաց խլութեան պատճառ կը լինի շարունակ լեցուելով և իրր թէ խից մը կազմելով հոն : Գանի տեղամտեսայ լսուցիչ ծոքթ . Անանեանի քով որ տարիներէ հետէ ինքզինքը խլացած կարծող անպիտան մը լողիկ, ի քթթեւ ախան լսել սկսէին : հանելով Սերեմի խիցերը՝ քր ամբողջովին լեցուցած էին լսողութեան նեղ անցքը :

Չարմանալին ան է որ, խուլերէն շատեր բարեբաղդ կը համարին զիրենք . իրենց այդ թերութեան համար : Լքած ժէ-Պաի հեղինակը առաջին խուլն է որ զինք բարեբաղտ կը կոչէր խուլ ըլլուն համար : Պղտիկ փողի մը միջոցով միայն կընար լսել և « Սհա իմ բարեբաղտ » կ'ըսէր, հանելով այդ փոքր դործիքը դրփանէն : Տուն մը կ'երթամ :

որ անձեր կը տեսնամ, և կը յուսամ որ իմաստուն մարդիկ պիտի գտնամ անոնց մէջ . կ'աւանդ իմ սիրելի փողիկս և ախանջս դնելով կը հասկնամ որ անոնք ալ յիմար էակներ են . անմիջապէս դրպանս կը դնեմ զայն ըսելով ի՜նչո՛ւր ախանջս յոգնեցուցիր . . . :

Ի՞նչ ըսելու է այդ սքանչելի փիլիսոփայութեան՝ որ ի գերեւ կը հանէ լրսողութեան պէս ամէնակարգեւոր կարծաւ ձիրք մը :

Ո՛վ մարդ . եթէ դու . քու խելութեանցդ իրաքանչիւրը իրելու կատարելութիւն մը չնկատէիր, յիրուի շատ խիտ շատ թշուառ պիտի ըլլայիր . . . :

Գ.

Ուղեղի աշխատութիւնը՝ ամէն տեսակ աշխատութիւններէ աւելի պէտք ունի կանոնաւոր մնողեան : Այն որ մըտք և մարմնով միանդամայն կ'աշխատի . շատ պէտք ունի լաւ սննդեան քան զայն՝ որուն միտքը . բաղդատաբար քիչ կը վստահի : Գատախարակութեան բուն վարժութիւնները՝ որք գեղատառ մանկանց ուղեղը կը յոգնեցունեն, հարկ կը դնէ մեր վրայ սուսեւ մննդաբար կերակրովք սնուցանել այդ փոքրիկ մարդերը : Ամէն բանաւոր գրութիւն գատախարակութեան պէտք է իբայ հանել այն տեսակ վարժութիւնները՝ որք արտաքոյ կարգի կը խոնջեցունեն ուղեղը : Պոռալով, գոռալով սուսցանել, որ և է բան մը . ինչպէս շատ վարժապետ հիւսիսներ կ'ընեն դեռ մեր մէջ, ոչ թէ ուսուցանել, ոչ ճշգրիտութիւն է խեղճ մանկանց կաղնաւորութիւնը և ունի մեծ վտանգներ՝ որք առյապապս յերեւան կուգան : Միթէ՛ արդայն նեղելով . անոր ուղեղը կը դորանայ : - Ո՛չ . անհեւելին . ընդհակառակն

կը տկարանայ : Երբ կը տեսնաս որ ուսանող մը գլուխը կախած , աչքերըս տեսեալ , ուղեղը ձգտած կ'աշխատի հասկնալու որ եւ է խնդիր մը . գիտցիր որ այն տղայն գիտարութիւն կը կրէ հասկնալու , հետեւաբար տկար են անոր խմայական կարողութիւնք : Առողջաբանական մեքենայէ մը ելած թր եւ է ուղեղ երբեք սյգպէս ձգտած չլինիր ճշմարիտ բնութիւնն այն է որ իւր ոյժը ցուցնելու համար գիտարութիւն չկրեր : Նոյնպէս ճշմարիտ խեղդոյնն այն պէտք է լինի որուն ուղեղը կ'աշխատի դիւրաւ եւ բնականօրէն :

Ընդհակառակն , մենք , ամէն օր ճակատնիս ավերնուս մէջ առած , խեղճ ուղեղը խառն կը տանջենք լուծելու որ եւ է խնդիր զոր առաւել հեշտահար էր լուծել առանց այդ սարսափելի ձեռքուն մը ի դորձ դնելու :

Գ.

Կարեւոր գիտելիք գործնական բնականօրէնութեան վրայ : Ա. ՄԱՐՍՈՂՈՒԹԻԻՆ. Մարտի 1-ինը այս կարեւոր պաշտօնն է քրով մարմինը կը յորդորէ իւր անդամներ կորուստները : (Պէքըաւ .)

— Անհո-Բիւնը՝ անձնագոհութեան բնադրման արդիւնքը եւ ջղային կեդրոնին տեսակ մը արտայայտութիւնն է : (Նոյն .)

— Մնունդ կ'ըստի ամէն նիւթ՝ որ նման է արեան տարրերէն միոյն կամ կրնայ փոխուիլ մարսողութեան միջոցաւ այն տարրերոց մէկուն՝ որ պիտի ծառայէ վերանորոգելու մարմնոյ կորուստները :

— Լեզուն՝ ծամողութեան ղեկավարըն է :

— Ակուայներուն աղորձ (շարժում) լորձունքին պարունակած աղերուն (ֆլուիդ)

ֆլուիդ 2) հաւաքուելէն յառաջ կուգայ : — Չափահաս մարդու մը հանապազօրեայ կզկզանաց քանակութիւնը 150 կրամ է :

— Շաքարը , ակուայներուն մէջ մընալով առաւել լուծուած թթուի մը կը փոխուի եւ ակուայները կը փակցունէ :

— Պուշտատա ձուկերը հետեւեալ կերպով կը բաժնէ . հերմէ ֆուլ յոփէ (սաղան , պաղպաղ) քիչ անդարար , բայց դիւրամարս : Կարմիր ֆուլ յոփէ (սաղաման) , անուշիկ , բայց ծանր :

Լուրդ յոփէ (երջան պաղղը) , շատ անուշիկ , բայց շատ անմարս :

— Ուտրէն չկերած աղէկ մը լուծուէ որ թունաւոր խոտ մը կերած ըլլայ :

Ի խորտ անտառաց , թուի իմն թէ կեանքը կը մաքրուի , կիրքերը կը մեղմանան , ջերմութիւնը կը չիջանի , խորհարդը կը բարձրանան , զգացմունք կը մեծնան , լաւ եւս կը զգացուի հոն մարդուս երկնային ծնունդը :

Առանձնաշնորհաւ նահանգներ կան ուր ինչ որ կ'արտաշնչուի , ինչ որ կը շրջապատէ զմարդ , յատկացած է որ նուցանելու , զարգացնելու ֆիզիկական միջնեւ իսկ բարոյական կեանքը : —

ՌԱՄՊՈՍՏՈՆ

— Տօքթէ'օր , ձեր պատուիրածին պէս բարձիք կ'երթամ կըր , բայց դեռ օգուտ մը չտեսայ , նորէն շարունակեմ :

— Անտարակոյս , սիրելի յաճախորդ :

— Բայց քանի որ արդիւնք մը չեմ տեսնար կըր . . .

— Ներեցէք , պարոն , բաղնիքը միշտ արդիւնք մը կուտայ , կը մաքրէ :

Ռ. ՌՕՊԵՆՍՈՆ

ԴՅՐԱՆԴ ՄԱՅՐ ՄԸ

ՄԱՅՐԱԿԱՆ ՍԻՐՈՑ ՕՐԻՆԱԿՆԵՐ

Ա՛հ, ի՞նչ աղեկէղ ձայն, մի խոնարհ տնակէ լսի այդ կեղերջ. հո՛ն մի տարաբաւտիկ ոգի կը տանջի. հո՛ն մի վշտահար կը հիւծի. հո՛ն մի անմխիթար կը հառաչէ, չիք ոք գթասէր, որ սրբաէ նորա աչաց արտօսը, սփոփէ զինքըն, ձեռն տայ նմա, որ անպաշտպան է, սիրտ տայ նմա, որ լքեալ է, որ նքթեալ է, յոյս տայ նմա, որ յուսահատ է, և ոյժ տայ, որ տկար է. եհէ՛. ո՞վ է այդ դժբաղդ արարածն, աշխարհի յեղջիղուկ բաղդի բեռան տակ մի՛ ստրուկ, գերեզմանի հակամէտ մի՛ էակ, մի զառամեալ մայր մայր ո՛չ ապաքէն մայրն ունի բարի ու համեստ ուստերք, ծնելատէր ու առաքինի դուտերք: Սակայն ե՛ն երջանիկ և դժբաղդ մայրեր. երջանիկ են, զի են բարի և զգայուն մայրեր, կրթասէր ու պարկեշտ մայրեր, իմաստաւէր ու մատենասէր մայրեր. դժբաղդ են, զի պճնասիրութեան մէջ կ'որոնեն իւրեանց պարտքերն ու փառքեր, զի անգէտ իւրեանց վիճակին հանգէտ բամբռան շարքի զարդուց շապլեն, զոր ինչ ունին, և կարծեն երեւիլ ինոսա համեստ ու գեղանի. զի փոխանակ մատենագրանի առաջ խոկալու, նախապատիւ կը համարին, գաշնակի առաջ, ձայնանիչերու առաջ խորհրդածեմն, զի փոխանակ նմանելու գրագէտ, իմաստաւէր էանանց, հեղինակ բանաստեղծ և պարկեշտասուն կանանց՝ կը հետեւին սլոճնատէր, մայի, սնափառ եւ անխոհեմ կանանց, զի փոխանակ իւրեանց մատաղ որդուց ձօնելու բարոյական, իմաստասիրական գրքեր կամ մեր հնաշխարհիկ երկերն, փոխանակ ուսանելոյ և

ուսուցանելոյ Քրիստոնէական կրօնի և հաւատոյ բարոյականն, բա՛րքերն ապականող մատենաներ կը նուիրեն նոցա. և ընտանեկան կեանքն վրդովող, ընտանեկան յա՛րկն քայքայող սկզբունքներ կ'ուսուցանեն:

Ա՛նխրաւ է այն մայրն, որ միայն միտքն կրթեց. անիրաւ է ու՛յն մայրն, որ միայն սիրտն կրթեց, երանելի՛ է այն մայրն որ զերկուսն ի միասին կրթեց», աւագ բանաստեղծներէն մին:

Այլ քո աղջկունք, ո՞վ մայր, թերահոգ քո աղջկունք, չ'առին ոչ մտաց և ոչ սրտի կրթութիւն, քո աւուսումն աղջկունք ի սկզբան անմեղ, ցածուն աղանիւսեր թուեցան, այլ արդ մի մի գիշատող արծիւներ են դարձած, քո՛ աղջկունք, չ'սիրեցին ճշմարիտ լոյսըն, առաքինութիւնն, չ'իմաստասիրեցին մատենաներ, չ'կարդացին հեղինակներ, չ'ունկնդրեցին պերճախօսին, ատենաբանին և Քարոզչին, սրոյ այն աստուածային դարբնայէն խօսած վարդապետութիւններն՝ բարութանք զառանցանք և աաղտուկ իմացան: Վայ այն մօր, որ չ'գիտցաւ թէ ի՞նչ բանի կոչուած է ինք, չ'գիտցաւ թէ ի՞նչ է մայրական ամենաբարձր պարտականութիւնը և թէ ինչպէս պարտի պատրաստել իւր աղջիկն, որ հանդերձեալ է լինել ճշտ: Այս բառին վրայ մտքերն կը գրաւուին հրապոյրներով և շուրթներ կը բացուին շեշտելու թէ վսեմ է նա, որ չափի նուազ վսեմ է ախեղերք իւր ամբողջութեամբն:

Երբ մի տկար մայր, իւր տխրեղ մանուկն լանջաց վերայ սեղմած խոյս տայր օձտեալ կատաղի առիւծն ճիրաններէն. կահարեկի յոյժ, մանուկն անկանի ի գետին, մայրն խեղճեղեալ

հառաջէ. կը տագնապի, հուսկ տպա մի
նոր գորութիւն կ'զգենու. յանկարծ
դառնայ յետս ընդդէմ, որանայ հոն
ուր հասած էր ամենին՝ պատրաստ ի-
պատառել զիւր որս, մանուկն մայրն կը
կոչէ, մայր ծնրադրած դադանին ա-
ռաջ, ուժգին այլ տարտամ բառեր կը
թույտնէ իւր շրթներէն, մի գորովալից
կերպարան կը պատկերացնէ իւր գի-
մաց վերայ. նորահրաշայտ աչքերուն
մէջ փայլակներ կը շլանան և երբ
կը գոչէ ահ, ս'վ տախտ, խնայիս՝
յիս, մի՛ պատառեր իմ սիրտուն մա-
նուկս, ջնորհէ՛ ինձ » այս ձայնին ի լուր
առիժն կը յուզի կը խանդաղատի ի
գութ և կազատի մանուկն :

Հռովմայեցի երկու մայրեր, Վեա-
րուրիս և Վոլումնիս յաջողեցան զի-
նաթափ առնել զ'նորիդան, որ իւր
հայրենիքն արեամբ թաթաւելոյ դժ-
խեմ խորհուրդն յղացած էր, Կորիւ-
ան, մի վայրենի ժողովրդեան՝ Վոլու-
կեաց բանակին մէջ, յուզուեցաւ նոցա
սրտագրաւ խօսքերէն զգացուեցաւ նո-
ցա պերճախօս շրթներէն, սթափեցաւ
նոցա գորովալիւ հայեացքներէն խոր-
տակեց իւր սուրն և հառաչեց » ս'վ
մայր, Հռովմ ազատեց իւր, այլ կո-
րուսիր որդիդ » . Խնչ տարօրինակ փո-
փոխութիւն, կէս դուրսը մի մօր ներկա-
յութեան առաջ կը խոնարհի մի հայրե-
նադաւժ մօր արատաւաց և մայրենի ա-
ղաչանաց կը զիջանի և կը մեռանի ի Վո-
լուկեանց :

Ուրեմն, մայրեր ու հայրեր, ջա-
նացէք ոչ միայն ջամբել ձեր որդւոց
անդեան կաթն այլ և մաքի սրտի և
հոգւոյ կաթն. ըրէք զայս, յայնժամ
դուք և ձեր Ազգն պիտի լինի երջանիկ
զի դուք էք որ կը յորինէք, կը յարու-

ցանէք ազգեր, դուք էք նաև որ կ'եղ-
ծանէք, որ կը կործանէք ազգեր՝ ձեր
փառքն, ձեր գանձն, ձեր երջանկութիւնն
միայն ձեր բարեկիրթ որդւոց վերայ նը-
կատեցէք, ինչպէս քրաւ Կորնելիս, ըմ-
կիպիսնի ալիքիկեցւոյն աղջիկն, կրթեց
իւր զաւակունքն հոգեց է-բ ճայեիս պա-
րտաւորութիւնն և թէ՛ իւրեան և Հռովմայ
արժանաւոր պայազատներ՝ պարծանք-
ներ թողուց : Իւր բարեկամներէն միայն
կըսէր նա « իմ գանձերս, իմ փառքե-
րըս իմ զաւակներս են » : Այո՛, պէտք
է մայր ըլլալ, այլ Կորնելիս մ'ըլլալ,
մայր ըլլալ դժուելու համար Տիրերիս
Գրակիտներ քան թէ ծնանելու համար
հայրասպան Բրուտոսներ . . . :

ԱՇԱԿԵՐՏՈՒՂԻ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Բերկրառիթ երեոյթներ են այս օ-
րերս ընտանեկան յարկերու ներքեւ
խմբուած ահուժներն, որ խնդութիւն
և հրճուանք կը տիրեն պահ մը, ուր
վշտահար սրտեր կը թողուն իւրեանց
թախիժն գեղեցիկ ներշնչանց առջեւ
և սիրոյ ու երջանկութեան վայելքներ
կը քաղեն սրտովն :

Փորձառական խրատներ, արդիւնք
գաղափարաց ընդհարումներու, կըս-
տացութիւն հեշտեաւ, զի հոն կը խառ-
նուին ծերութիւն և երիտասարդութիւն,
Մենտոր և Տելեմաք, ի հրահանգս մը-
տաց : Այն երջանկաւետ համախառն-
ութեան մէջ՝ ուր պարտի յաւերժանալ
խնդութիւն ընտանեկան, պիտի տես-
նուիք անմեղ զրօքանաց հետամուտ ու
գիններ, պիտի սիրենք մեր հրճուական
զրադումներ, որք այնքան վաղանցիկ
են . Տե՛ս, ս'ըջափ կը ժպտի ճակատա-

գիրն մարդուն, երբ կուգան կը միանան իւր առօրեայ մտածմանց հետ անմեղութեան հաճոյքներն, իւր ընտանեկան զրախտի ներքեւ, երկնահանդէտ բուրաստանին մէջ:

Յարգելի սովորութիւնք են տարւոյն մէջ յիշատակուած տօնի օրերուն պատճառաւ եղած հանդէսներն. հայ ընտանեաց սիրեւորացն անդամներն ի մի կը ձուլեն երանութեան բովուրդ մէջ, նոցա վշտերն կ'սփոթեն, և մինչ մէկ կողմէն թշուառին հառաչանքն կը լսուի, միւս կողմէն ուրախութեան երգոց արձագանքն կ'որոտայ ահեղապէս: Ահա այս եղած է միշտ աշխարհի ընթացքը, բոս կարդի են միշտ աղէտք և վայելք, սէր և սուգ:

Այս հակիրճ խորհրդածութիւնք ներշնչեցին մեզ ընտանեկան հրճուալից տօներն, որք առաւել ընդարձակեալ են ուրիշ ազգաց մէջ, և առաւել բարեկարգ, մինչ առ մեզ զեղծումներ կերելին նոյն խոկ անական ուրիշ առարկայից մէջ եղածին նման այս ընտանեկան երեկութից մէջ: Անշուշտ այս զեղծումներ կը բառնան շուտով, որպէս զի քաղցր անցին հանգիսից մէջ վայելելու ժամերն, և քաղցր երեւին երկնային այս համախմբութիւնք...

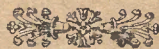
Եւրոպական ընկերութեանց նման, մեր ընտանեկան երեկոյթներու մէջ կը փայլի կանանց ներկայութիւնը, հաս առիթը կը ներկայանայ մեզ ըսել թէ կանանց ներկայութեան ազդեցութիւնէն կը յառաջածագի երեկոյթին լաւ կամ յոռի ընթացքը, ուստի յայտմ մասին եւս կանայք պիտի կրնան չքնադաշնել հանգիսի մը վայելչութիւնները: Զգաւոր և բարեկիրթ կնոջ մը առջեւ այրը չպիտի համարձակի խռովել ազնիւ ազնւոյ:

մը, թէ կ'զգայ հանգիսին նախրական մեծութիւնը: Այդ կարգի հանդէսք կենաց նախատօնակներն են:

ՍՅՆ ԵՒ ՍՅԼՔ

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ. — Զօրաւոր զգացում մ'է այս սկզբունքը, փասն զի եթէ մարդիկ իրենց նմանեաց ընկերութենէն զրկուելու ըլլան, սոսրին կարգի կենդանեաց հետ ընկերութիւն ընելով՝ կաշխատին իրենց բնածին փափաքները լընուլ: Օրինակներ:

Սիւլիւ Բէլիքօ իւր բանտարկութեան պատմութեան մէջ այսպէս կ'ըսէ «մարդկային ընկերակցութեան գրեթէ բոլորովին զրկուելով, որ մը պատուհանիս մէջ պտրտող մըջիւններու հետ բարեկամացայ, զանոնք կերակրեցի. ելան դացին ու շատ չանցած խուռն բազմութիւն մը եկան առջեւս տեղը լեցուեցան, իրբեւ թէ զիրենք հրաւիրող մը ըլլար: Սարգմը ալ կար չքեղ ոտսոյն մը վաւած էր քովս պատին վրայ, որուն յաճախ մը ժեղերու և ճանճերու խնճոյք կ'ընէի... Այս կենդանին այնչափ ընտելացաւ ինձ, որ դիս տեսած տեսն ամենեւին չէր վախճեր. կը վազէր կուգար անկողնիս վրայ ու ձեռքէս կ'ընդունէր իրենց ուտելիքները»:

ԽՄԲԱԳԻՐ. — Սիմոն Գաբամաճեան
ՀՐԱՏԱՐԱԿԻՉ. — Աբամ Ուճեան

ՏՊԱԳՐԵԱՆ. ՀՐԱՄԱՆԱՒ ՄԷԱՐԵՅԻ